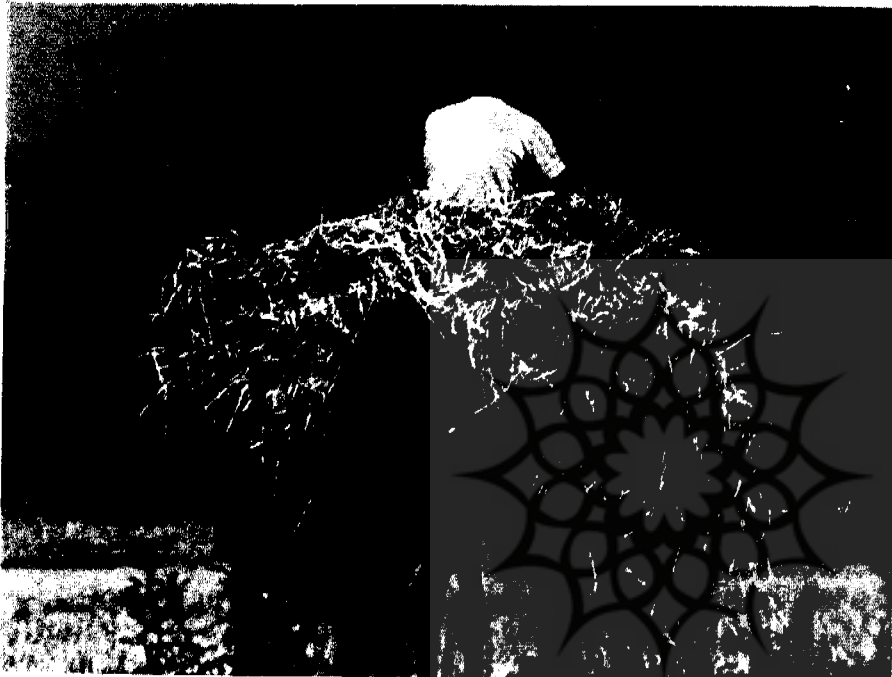

بررسی گرایشهای شغلی جوانان روستایی

● نوید سعیدی رضوانی

● مقدمه

مقاله حاضر از طرح بررسی وضعیت اشتغال جوانان روستایی برگرفته شده است. این طرح مطالعاتی در سال ۱۳۷۲ در ۲۸ روستا، از شش استان مازندران، کرمانشاه، آذربایجان غربی، خوزستان، سیستان و بلوچستان و اصفهان به اجرا درآمد و در خلال آن ۴۱۷ جوان روستایی که در فاصله سنی ۱۵ تا ۲۴ سال واقع شده بودند مورد مصاحبه قرار گرفتند. پاسخگویان به سه گروه اصلی تقسیم شدند که عبارت بودند از: شاغلین که ۱۰۹ نفر از پاسخگویان (۲۶/۱۲ درصد) را تشکیل می‌دادند، جوانان جویای کار که ۱۴۵ نفر (۳۴/۸ درصد) و جوانان دانش آموز که ۱۶۳ نفر (۳۹/۸) از پاسخگویان را شامل می‌شدند.^۱ برای هریک از این گروهها پرسشنامه خاصی تنظیم شده بود. اما سوالات مشترکی نیز در پرسشنامه‌ها وجود داشت که از جمله می‌توان به سوالات مربوط به گرایشهای شغلی اشاره کرد نظر به اهمیت خاصی که این موضوع دارد در این مقاله به بررسی آن می‌پردازیم و گرایشهای شغلی سه گروهی را که برشمردیم را مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

■ هدف و ضرورت پژوهش

همواره مشارکت مردم در برنامه‌ریزی، به عنوان یکی از ارکان اصلی موفقیت برنامه‌ریزی و لازمه دستیابی اهداف توسعه مورد تأکید قرار گرفته و بویژه مشارکت در تصمیم‌گیری و تعیین اهداف مهم پنداشته شده است. اما معمولاً در مرحله عمل مکانیسم مناسبی برای تحقق واقعی مشارکت مردم، در نظر گرفته نشده است. یکی از عوامل بروز این مشکل، ناآگاهی برنامه‌ریزان از نگرشهای (Attitudes) مردمی است که برای آنها برنامه‌ریزی

می‌شود. هانری مندراس می‌نویسد: "نگرش، آمادگی کم و بیش پاینده‌ای است که منشأ تعداد زیادی از رفتارها و عقاید مربوط به یک موضوع می‌باشد." بنابراین "نگرش"، فرد را برای عمل آماده می‌سازد، افراد براساس نگرشی که دارند، عمل می‌کنند یا اینکه در مقابل تصمیمات دیگران عکس العمل نشان می‌دهند. پس اگر برنامه‌ریز یا تصمیم گیرنده بدون کسب اطلاع از نگرشهای عمومی، برنامه‌ای را طراحی کند یا تصمیمی را اتخاذ نماید، احتمالاً با عکس العمل نامناسبی روبرو خواهد شد و برنامه یا تصمیم وی تحقق نخواهد یافت. البته نمی‌توان برنامه‌ها یا تصمیمات را به طور کامل بر نگرشهای مردم متکی ساخت بلکه باید امکانات و محدودیتهای دیگر را نیز در نظر داشت. و همخوانی برنامه‌ها با نگرشهای مردم را به عنوان یکی از امکانات یا قابلیت‌های برنامه‌ریزی در نظر گرفت.

گرایشهای شغلی نیز یکی از نگرشهای اصلی افراد به شمار می‌رود. اطلاع از آنها می‌تواند، موجب اصلاح تصمیم‌گیریها و تخصیص بهینه منابع محدود گردد، چرا که در برخی از موارد سرمایه‌گذاریهایی قابل ملاحظه‌ای برای گسترش مشاغل خاص بویژه در مناطق روستایی انجام می‌شود، اما به دلیل عدم استقبال جوانان جویای کار، از این سرمایه‌گذاری، بهره برداری مطلوبی به عمل نمی‌آید.

بنابراین، تحقیق در مورد گرایشهای شغلی جوانان روستایی جنبه‌های بنیادی و کاربردی را توأمآ دربردارد. به عبارت دیگر این پژوهش از سویی در پی غنابخشیدن به نگرش موجود به موضوع تحقیق و احیاناً تغییر این نگرش و نیز فراهم آوردن اطلاعاتی است که تا به حال جمع‌آوری آنها کمتر کوشش شده است. (جنبه بنیادی) از سوی دیگر، هدف نهایی تحقیق این است که براساس یافته‌های

آن، برنامه‌ریزی برای اشتغال جوانان روستایی با توجه به گرایشهای شغلی آنان، انجام پذیرد. (جنبه کاربردی).

■ گستره مفهوم گرایشهای شغلی

برای ارایه تعریفی عملی جهت مفهوم گرایشهای شغلی، باید روابط بین انتخاب با ترجیح و انتظار شغلی را که معمولاً معادل یکدیگر به کار برده می‌شوند، معین نماییم.

الف - رابطه انتخاب ترجیح شغلی

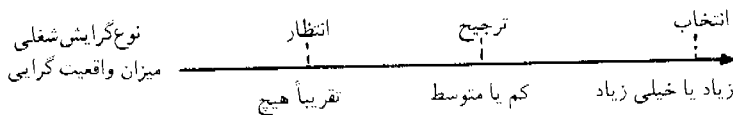
انسان اول شغلی را ترجیح می‌دهد و سپس آنرا انتخاب می‌کند. ترجیح را می‌توان به صورت دوست داشتن و علاقه به انجام کاری تعریف کرد، در حالیکه انتخاب عبارت است از: امکان اشتغال به کاری در آینده. انتخاب جامع‌تر و کلی‌تر از ترجیح است. لازمه تمام انتخابهای شغلی، وجود ترجیح شغلی است. در عین حال تمام ترجیح‌های شغلی به انتخاب منجر نمی‌گردند.

انتخاب شغل به عوامل متعددی بستگی دارد که از آن جمله می‌توان استعدادها، ارزش‌ها، خصوصیات شخصی، اطلاع از موقعیتهای شغلی و نیز توجه به ترجیح‌های شغلی را نام برد. هر فردی با در نظر گرفتن عوامل فوق به انتخاب شغلی اقدام می‌نماید. به عنوان مثال، ممکن است فردی فروشنده‌گی را انتخاب کند، زیرا به تحصیلات دانشگاهی که فرد توانایی انجام آنرا ندارد نیازی نیست. همچنین همین فرد در لحظه‌ای دیگر ممکن است مفهومی را ترجیح دهد، زیرا شغل مهندسی از موقعیت اجتماعی خاصی برخوردار است. بنابراین آنچه را که فرد با توجه به تمام امکانات و مشکلات به عنوان شغل خود برمی‌گزیند، انتخاب است و آنچه را که دوست دارد انجام دهد، ترجیح نامیده می‌شود.

ب - رابطه انتخاب با انتظارات شغلی

انتظارات شغلی، آن گروه از مشاغل را شامل می‌شود که فرد در آینده آرزو دارد به انجام آنها بپردازد. انتظارات شغلی بیشتر جنبه خیال پردازانه دارند و تا حد زیادی از واقعیت دور هستند. اگر تمام

امکانات در اختیار فرد قرار گیرد و از وی خواسته شود هر شغلی را که می‌خواهد برگزیند، انتخاب مورد نظر، انتظار شغلی فرد محسوب می‌شود. به عبارت دیگر انتظارات شغلی برخواست‌ها و امیال استوار می‌باشد. به نظر محققین به نام کرایتز (Crites) میزان توجه به واقعیت در انتخاب، ترجیح و انتظار شغلی را می‌توان به شیوه زیر نمایش داد:

فرد هنگام "انتخاب شغل" به عوامل متعددی توجه می‌کند و آن شغلی را برمی‌گزیند که احتمال موفقیت در انجام آن زیادتر باشد. اما هنگام "ترجیح" فرد بیشتر به آن چیزهایی که دوست دارد می‌اندیشد و در "انتظارات شغلی" فرد رؤیای پردازی نمود و به ایده آنها توجه می‌کند.^۳

این پژوهش گرایشهای شغلی، هر سه جنبه: انتخاب، ترجیح و انتظار شغلی را دربرمی‌گیرد. این که کدام یک از این وجوه مورد سنجش قرار گرفته باشد، از سویی ناشی از نحوه طرح و جمله‌بندی سوالات بوده است (به عنوان مثال در برخی از سوالات در مورد آرزوها یا به عبارت دیگر ترجیحه‌ها و انتظارات شغلی سؤال شده و در برخی دیگر از سوالات انتخابهای وی با توجه به شرایط موجود سؤال شده است. و از سوی دیگر تأثیر از سن و شخصیت پاسخگو بوده است. مثلاً: دانش آموزان (نوجوان) نسبت به جوانان انتخاب شغل را کمتر از دریچه واقعیت می‌نگرند و در مقابل هر سوالی معمولاً، ایده‌آلهای انتظارات شغلی خود را بیان می‌کنند.

■ گرایشهای شغلی جوانان شاغل روستایی

۱ - انتخاب شغلی پاسخگویان شاغل

قبل از بحث درباره سایر گرایشهای شغلی جوانان شاغل روستایی بهتر است به اجمال، نوع شغل فعلی آنان را بررسی کنیم. که در حقیقت انتخاب

شغلی پاسخگویان به شمار می‌رود، براساس اطلاعات حاصله از طرح بررسی وضعیت اشتغال جوانان روستایی ۲۸/۴ درصد از پاسخگویان زارع، ۱۱ درصد کارگر ماهر، ۱۰/۱ درصد کارگر شاغل در کارخانجات ۹/۲ درصد ارایه‌کننده خدمات شخصی ۷/۳ درصد معلم، ۴/۶ درصد فروشنده، ۳/۷ درصد صنعتگر روستایی (قبالی بیاف ...) ۳/۷ درصد

خدمتگزار، سرایدار یا نگهبان، ۲/۸ درصد صیاد و ۱/۸ درصد کارمند هستند. ک (جدول شماره ۱) در مجموع ۳۸/۵ درصد از پاسخگویان در بخش کشاورزی، زراعت باغداری، دامداری و صید مشغول به فعالیت هستند. ۳۳/۷ درصد در بخش صنعت کار می‌کنند (شامل کارگران شاغل در کارخانجات، کارگران ماهر که در صنایعی نظیر آهنگری و نجاری فعالیت می‌کنند و صنعتگران روستایی) و ۲۷/۵ درصد در بخش خدمات به فعالیت می‌پردازند. فعالیتهای نظیر کفافی، آرایشگری، گرمابه داری ... می‌باشد). این ترکیب نشان می‌دهد که اکثریت جوانان روستایی جذب بخش غیرکشاورزی اقتصاد روستایی شده‌اند.

جالب است به این نکته اشاره کنیم که تنها ۳۱/۲ درصد از پاسخگویان شغل پدر خویش را ادامه داده‌اند (به عنوان مثال شغل پدر ۷۵ درصد از پاسخگویان زراعت یا باغداری بوده است و این تعداد فقط حدود ۳۲ درصد این شغل را پیشه خود ساخته‌اند). فقدان امکانات انجام شغل پدر ۳۲/۵ درصد، کم درآمد بودن شغل پدر ۳۱/۴ درصد، علاقه نداشتن به شغل پدری ۲۵/۴ درصد و مهارت نداشتن ۱۰/۷ درصد، از دلایل عدم انتخاب شغل پدر را تشکیل می‌دهد.

ملاحظه می‌شود که دیگر در روستا، همانند گذشته پسران ادامه دهنده شغل پدران خویش نیستند. در گذشته فرزندان پسر از اوان کودکی تحت

آرزوهای خود را بدون در نظر گرفتن شرایط واقعی برای فرزندان نشان بیان می‌کنند.

تنها ۱۶ نفر (۱۴/۷ درصد) از پاسخگویان مایلند که فرزند پسرشان شغل ایشان را ادامه دهند و ۸۱ نفر (۷۴/۳ درصد) علاقه‌مند می‌باشند که فرزندایشان شغل دیگری را انتخاب کند. ۱۲ نفر (۱۱ درصد) به این سوال جواب نداده‌اند. از بین ۸۱ نفری که شغل دیگری را برای پسرشان ترجیح می‌دهند؛ ۲۱ درصد شغل پزشکی، ۱۷/۳ درصد شغل معلمی، ۷/۴ درصد شغل مهندسی، ۳/۷ درصد مشاغل صنعتی، ۳/۷ درصد مشاغل اداری، ۱/۲۳ درصد خدمات تعمیراتی و ۱/۲۳ درصد نیز فعالیتهای ساختمانی را، به عنوان انتظارات شغلی خود برای فرزندان نشان بیان کردند.

ملاحظه می‌شود، همان ناهمگونی شغلی که بین پدران افراد شاغل، با ایشان وجود داشت. به نوع

جدول شماره ۲ - ترجیح شغلی پاسخگویان

ردیف	شغل	تعداد	درصد	درصد با حذف موارد نامشخص
۱	کشاورزی	۷	۱۳/۵	۱۸/۹
۲	صنعتی	۷	۱۳/۵	۱۸/۹
۳	اداری	۶	۱۱/۵	۱۶/۲
۴	تجاری	۳	۵/۸	۸/۱
۵	ساختمانی	۳	۵/۸	۸/۱
۶	معلمی	۲	۳/۸	۵/۴
۷	مهندسی	۲	۳/۸	۵/۴
۸	بهداشتی - درمانی (غیر از پزشکی)	۲	۳/۸	۵/۴
۹	ارائه خدمات شخصی	۲	۳/۸	۵/۴
۱۰	پزشکی	۱	۱/۹	۲/۷
۱۱	ارائه خدمات فنی - تعمیراتی	۱	۱/۹	۲/۷
۱۲	صیادی	۱	۱/۹	۲/۷
۱۳	نامشخص	۱۵	۲۸/۸	—
	مجموع	۵۲	۱۰۰	۱۰۰

دیگری بین افراد شاغل و انتظارات شغلی ایشان وجود دارد؛ زیرا پدران افراد شاغل اغلب در بخش کشاورزی به فعالیت می‌پرداختند و افراد شاغل بیشتر در بخش خدمات یا صنعت به فعالیت می‌پردازند. حال خود افراد شاغل، به دلیل اینکه از خود رضایت کافی ندارند، یا اینکه آنرا مناسب فرزندان نشان

اقتصادی سرپرستان خانوار، تغییر نوع آموزشها و مهارتهای جوانان روستایی نسبت به پدران نشان و افزایش ارتباط روستا با جامعه شهری این روند استمرار نیافته است.

۲- ترجیح شغلی پاسخگویان شاغل

۵۲ نفر (۲۷/۷ درصد) از پاسخگویان شغل خود را ایده‌آل می‌دانند و تمایل به انتخاب شغل دیگری ندارند، اما ۵۵ نفر (۵۰/۵ درصد) مشاغل دیگری را ایده‌آل می‌دانند و دو نفر (۱/۸ درصد) به این سوال پاسخی نداده‌اند.

مشاغل ایده‌آل عبارتند از کشاورزی (۱۳/۴۶ درصد)، مشاغل اداری (۱۱/۵ درصد)، مشاغل تجاری (۵/۸ درصد)، مشاغل آموزشی (۳/۸۴ درصد)، مهندسی (۳/۴ درصد) مشاغل بهداشتی درمانی (۳/۸۴ درصد)، ارائه خدمات شخصی (۳/۸۴ درصد)، پزشکی (۱/۹ درصد) ارائه خدمات تعمیراتی (۱/۹ درصد) و صیادی (۱/۹ درصد) (رک جدول شماره ۲)

توجه به مشاغل کشاورزی و صنعتی نشانگر آن است که درآمد حاصله از این فعالیت افزایش یافته است و افراد شاغل که عملاً درگیر مسایل اقتصادی هستند از این نکته آگاهند که می‌توانند، از طریق این فعالیتهای به درآمد قابل قبولی دست یابند، از همین رو در بیان ترجیحات شغلی خود، آنها را مقدم داشته‌اند. این واقعیت که بیش از ۵۰ درصد از پاسخگویان مشاغل دیگری را ایده‌آل می‌دانند، نشان می‌دهد که مشاغل موجود در روستا به اندازه کافی تنوع ندارد؛ در نتیجه جوانان روستایی اختیار لازم برای انتخاب شغل ایده‌آل را نداشته‌اند و یا آنکه امکانات مورد لزوم برای انتخاب شغل دلخواه را ندارند و وضعیت شغلی آنها رضایت بخش نیست. مسلماً این وضعیت تأثیر سویی بر کارایی و بهره‌وری شغلی آنان خواهد داشت.

۳- انتظارات شغلی پاسخگویان شاغل

برای شناخت انتظارات شغلی پاسخگویان شاغل، از آنان خواسته شد تا آرزوهای شغلی خود، برای فرزند پسرشان را بیان کنند، زیرا معمولاً افراد

نظارت پدر، مهارتهای وی را فرا می‌گرفتند و مدتی در کنار خانواده به کار می‌پرداختند و بعد از آن خود به کار مستقل در همان رشته یا مهارت پدر می‌پرداختند. البته به دلیل گسترده بودن ساختار خانواده گاهی اوقات در تمام طول عمر پدر، پسر همراه با وی به فعالیت اقتصادی می‌پرداخت. در بیشتر موارد غیرغم اینکه پدر و فرزند همفره بودند و در یک منزل زندگی می‌کردند، اما فعالیت آنها مستقل بود و پسر بر روی زمینی که معمولاً از طرف پدر در اختیار وی گذاشته شده بود، کار می‌کرد یا در مغازه و کارگاهی که آن هم معمولاً از طرف پدر تأمین می‌شد به کار می‌پرداخت. اما در حال حاضر به دلیل تغییر نسبی ساختار اقتصاد روستایی، کمبود زمین مناسب کشاورزی و کمبود آب، کاهش توان

جدول شماره ۱ - انتخاب شغلی جوانان شاغل

ردیف	شغل	تعداد	درصد
۱	کشاورز (زارع باغدار)	۳۱	۲۸/۴
۲	کارگر ماهر*	۱۲	۱۱/۰
۳	کارگر شاغل در کارخانجات	۱۱	۱۰/۱
۴	ارائه‌کننده خدمات شخصی**	۱۰	۹/۲
۵	دامدار	۸	۷/۳
۶	کارگر ساده	۸	۷/۳
۷	معلم	۸	۷/۳
۸	فروشنده	۵	۴/۶
۹	صنعتگر روستایی***	۴	۳/۷
۱۰	خدمتگزار، سرایدار، نگهبان	۴	۳/۷
۱۱	صیاد	۳	۲/۸
۱۲	اداری	۲	۱/۸
۱۳	تولیدکننده	۱	۰/۹
۱۴	روحانی	۱	۰/۹
۱۵	نامعلوم	۱	۰/۹
	مجموع	۱۰۹	۱۰۰

* منظور از کارگر ماهر، افرادی هستند که به مشاغلی نظیر آهنگری، جوشکاری، نجاری اشتغال دارند.

** منظور از خدمات شخصی و فعالیتهایی نظیر کفاشی، آرایشگری، گرمابه داری می‌باشد.

*** منظور از صنعتگران روستایی افرادی هستند که در زمینه صنایع دستی نظیر قالی بافی و ... فعالیت می‌کنند.

نمی‌دانند، غالباً مایلند فرزندانشان به کارهای دیگری بپردازند. البته ایده‌های شغلی تا حدی بلند پروازانه است (به عنوان مثال ۲۱ درصد از پاسخگویان شغل پزشکی را برای فرزندان خویش مطلوب می‌دانند).

در مجموع مشاغل ایده‌آل مشاغلی است که: مهم، پردرآمد و یا مورد احترام تلقی می‌شود، به عبارت دیگر از ارزش مادی یا ارزش اجتماعی یا هر دو ارزش برخوردار است، به عنوان نمونه، معلمی شغل پردرآمدی نیست و به اصطلاح ارزش مادی قابل ملاحظه‌ای ندارد، اما به دلیل منزلتی که معلم در روستا دارد از ارزش اجتماعی برخوردار است و مورد توجه بخشی از پاسخگویان قرار دارد. در مقابل تنها ۱ نفر (۱/۲۳ درصد) از پاسخگویان شغل کشاورزی را شغل مناسبی برای فرزند خود می‌داند. بنابراین با اینکه کشاورزی بستر اصلی فعالیت‌های اقتصادی روستا است و در آینده نیز کم یا بیش خواهد بود، از ارزش اجتماعی و الایی (حداقل در نزد پاسخگویان ما) بهره‌مند نمی‌باشد.

جدول شماره ۳ - انتظارات شغلی پاسخگویان شافل (شغل ایده‌آل پاسخگو برای فرزند پسر)

ردیف	شغل	تعداد	درصد	درصد با حذف موارد نامشخص
۱	پزشکی	۱۷	۲۱/۰	۳۷
۲	معلمی	۱۴	۱۷/۳	۳۰/۴
۳	مهندسی	۶	۷/۴	۱۳
۴	صنعتی	۳	۳/۷	۶/۵
۵	اداری	۳	۳/۷	۶/۵
۶	کشاورزی	۱	۱/۲	۲/۲
۷	خدمات تعمیری	۱	۱/۲	۲/۲
۸	ساختمانی	۱	۱/۲	۲/۲
۹	نامشخص	۳۵	۴۳/۳	—
	مجموع	۸۱	۱۰۰	

الف - ارتباط بین شغل پاسخگو و شغل ایده‌آل برای فرزند پسر

بین شغل پاسخگو و شغل ایده‌آل برای فرزند پسر، ارتباط معنی‌داری وجود دارد. سطح معنی‌داری این رابطه ۷ درصد و ضریب همبستگی بین دو متغیر که از طریق ۷ کرامر محاسبه شده، ۴۸ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی بین دو متغیر در سطح متوسطی قرار دارد. نحوه رابطه به این گونه

است: افرادی که به شغل زراعت و باغداری اشتغال دارند، تمایل بیشتری به ادامه شغلشان توسط فرزند پسرشان دارند (۳۰ درصد چنین تمایلی دارند) اما کسانی که به سایر فعالیت‌های اقتصادی اشتغال دارند، مایل نیستند که فرزندانشان، شغل آنها را ادامه دهد، به عنوان مثال، حتی یک نفر از معلمین، کارگران ساده کارگران شاغل در کارخانجات، چنین تمایلی ندارند (ر. ک جدول شماره ۴). این مواضع نشان می‌دهد که این گروه‌های شغلی، در مورد وضعیت اقتصادی مشاغل خویش، خوشبین نیستند و تصور می‌کنند که فرزندانشان در صورت اشتغال به چنین مشاغلی، نتوانند از شرایط اقتصادی مناسبی بهره‌مند شوند.

ب - ترجیح شغلی پاسخگویان جویای کار

مشاغل صنعتی و فعالیت در زمینه ارایه خدمات شخصی بیش از سایر مشاغل، مورد علاقه افراد جویای کار می‌باشد. در هر دو مورد ۲۳ نفر (۱۵/۸ درصد) به این مشاغل علاقه نشان داده‌اند. در مرتبه بعد کشاورزی قرار دارد ۲۲ نفر (۱۵/۲ درصد) سایر مشاغل مورد علاقه به ترتیب عبارتند از مشاغل اداری ۲۱ نفر (۱۴/۵ درصد)، فعالیت در زمینه ارایه خدمات تعمیری ۱۳ نفر (۹ درصد) معلمی ۱۰ نفر (۶/۹ درصد)، مشاغل ساختمانی ۳ نفر (۲ درصد)، پزشکی ۲ نفر (۱/۴ درصد)، بهداشتی و درمانی ۲ نفر (۱/۴ درصد)، کارگری ۲ نفر (۱/۴ درصد) مهندسی ۱ نفر (۰/۷ درصد)، انتظامی ۱ نفر، تجاری ۱ نفر، انبارداری ۱ نفر، ۱۹ نفر (۱۳/۱ درصد) نیز به این سؤال پاسخ مشخص نداده‌اند.

مشاهده می‌شود که پاسخگویان جویای کار، مشاغل صنعتی و خدماتی را ترجیح می‌دهند، البته برای مشاغل کشاورزی نیز اهمیت قابل می‌باشند. از نظر ۷۲ نفر از پاسخگویان (۴۹/۷ درصد) امکان انجام شغل مورد علاقه آنها در روستا وجود دارد. از نظر ۴۶/۹ درصد چنین امکانی وجود ندارد و جواب ۵ نفر (۳/۴ درصد) نامشخص است. مسلماً عدم وجود شغل مورد علاقه در روستا، تأثیرات منفی به جا خواهد گذاشت، از طرفی، اگر فرد جویای کار

مجبور به انجام فعالیت شغلی شود که مورد علاقه وی نباشد، کارایی و بهره‌وری وی کاهش خواهد یافت. از سوی دیگر اگر نخواهد به آن فعالیت اشتغال ورزد، چاره‌ای جز مهاجرت به شهر برای دستیابی به شغل مورد نظر به آنجا، نخواهد داشت. بنابراین، تنها ایجاد شغل در روستا نمی‌تواند افراد جویای کار را راضی نگه دارد، بلکه ایجاد تنوع شغلی نیز ضروری است.

۳ - انتظارات شغلی پاسخگویان دانش آموز

همانطور که قبلاً بیان کردیم نوجوانان و از جمله نوجوانان دانش آموز معمولاً در پاسخ به

جدول شماره ۲ - ارتباط شغل و شغل ایده‌آل برای فرزند

شغل ایده‌آل برای فرزند پسر	همین شغل	شغل دیگر	جمع
زارع، باغدار	۸	۱۹	۲۷
دامدار	۱	۶۰	۷
صیاد	۰	۳	۳
کارمند	۱	۱	۲
معلم	۰	۸	۸
کارگر ساده	۰	۶	۶
کارگر کارخانه	۰	۱۱	۱۱
کارگر ماهر	۱	۱۱	۱۲
قالی‌باف	۱	۱	۲
ارائه‌کننده خدمات	۱	۷	۸
فروشنده	۲	۲	۴
خدمتگزار - نگهبان	۰	۴	۴
تولیدکننده	۰	۱	۱
روحانی	۰	۱	۱
جمع	۱۵	۸۱	۹۶

Chi-Square D.F Significance Cramers V
۱۲/۳۸ ۱۴ ۰/۰۷۱ ۰/۴۸

سئوالات سنجش گرایش شغلی، انتظارات شغلی خود را بیان می‌کنند. زیرا هنوز در مرحله انتخاب شغل قرار ندارند و بیشتر به آرزوها و تمایلات خود توجه دارند. به هر حال شغل مورد انتظار پاسخگویان دانش آموز تأثیر زیادی بر شغل آینده آنها دارد، زیرا

● در برخی از موارد سرمایه‌گذاریهای قابل ملاحظه‌ای برای گسترش مشاغلی خاص بویژه در مناطق روستایی انجام می‌شود، اما به دلیل عدم استقبال جوانان جویای کار، از این سرمایه‌گذاری، بهره برداری مطلوبی به عمل نمی‌آید.

می‌کند. ۱۱۲ نفر (۶۹/۱ درصد) از پاسخگویان اگر به شغل مورد نظر خویش دست یابند، مایل هستند در روستاها بمانند. اما ۵۰ نفر (۳۰/۷ درصد) تمایل دارند فعالیت شغلی خود را در شهر متمرکز سازند. جواب ۱ نفر نیز نامشخص است.

همچنین از پاسخگویان پرسیده شد "یک جوان تحصیل کرده روستایی بهتر است کجا را برای زندگی و کارکردن انتخاب کند؟" ۵۲ نفر (۳۱/۹ درصد) شهر را مناسب می‌دانستند، ۴۷ نفر (۲۸/۸ درصد) روستا را ترجیح می‌دهند و برای ۶۴ نفر (۳۹/۳ درصد) محل زندگی تفاوتی ندارد و در این مورد نظر خاصی ندارند.

در مجموع می‌توان پیش بینی کرد که اگر تحولی

از نظر ۷۲ نفر از پاسخگویان (۴۴/۲ درصد) امکان اشتغال به شغل مورد علاقه در روستا وجود دارد و ۹۱ نفر (۵۵/۸ درصد) معتقدند که چنین امکانی وجود دارد. در همین ارتباط از پاسخگویان سوال شد: "آیا یک جوان روستایی بعد از گرفتن دیپلم می‌تواند در روستا کار مناسبی پیدا کند؟" ۳۱ نفر (۱۹ درصد) به این سوال پاسخ مثبت دادند، ۱۰۵ نفر (۶۴/۴ درصد) به این سوال پاسخ منفی دادند و ۲۶ نفر (۱۶ درصد) با جواب نمی‌دانم، آینده را غیر قابل پیش بینی دانستند. جواب ۱ نفر نیز نامشخص است. این پاسخها نشان می‌دهد که در مجموع بخش مهمی از جوانان روستایی آینده روشنی برای خود در روستا نمی‌بینند. پاسخ به سوالات بعدی این حدس را تایید

افراد سعی می‌کنند برنامه های خود را براساس تمایلات خود پی ریزی نمایند. پاسخگویان به پرسش ما، در مورد انتظار تغلی در آینده، معلمی را بیش از سایر شغلها مطلوب دانسته‌اند. ۶۰ نفر (۳۷/۷ درصد) چنین نظری داشته‌اند. ۲۷ نفر (۱۷ درصد) شغل پزشکی، ۱۷ نفر (۱۰/۷ درصد) شغل مهندسی و همین شغل کشاورزی را انتخاب کرده‌اند. بنابراین شغل کشاورزی همراه با شغل مهندسی در مرتبه سوم علاقه دانش آموزان قرار دارد. در مراتب بعدی به ترتیب صنعتگری (فعالیت در بخش صنعت)، ۹ نفر (۵/۷ درصد) وکالت ۶ نفر (۳/۸ درصد)، شاغل انتظامی ۴ نفر (۲/۵ درصد)، شاغل تجاری ۳ نفر (۱/۲ درصد)، آرایشگری ۱ نفر (۰/۶ درصد) و کارگری ۱ نفر (۰/۶ درصد) قرار دارد. (ر.ک جدول شماره ۷) ملاحظه می‌شود، معلمی به دلیل ارزش اجتماعی والایی که در روستا دارد، مورد توجه تعداد قابل ملاحظه‌ای از دانش آموزان واقع شده است. همچنین رشته پزشکی به دلیل ارزشمند بودن از نظر مادی و اجتماعی در مرتبه دوم قرار دارد.

جدول شماره ۷: شغل مورد انتظار پاسخگویان دانش آموز

ردیف	شغل	تعداد	درصد	درصد با حذف نامشخص و مورد ندارد
۱	معلمی	۶۰	۳۶/۸	۱۸/۲
۲	پزشکی	۲۷	۱۶/۶	۱۸/۲
۳	مهندسی	۱۷	۱۰/۴	۱۷/۵
۴	کشاورزی	۱۷	۱۰/۴	۱۶/۷
۵	صنعتی	۹	۵/۵	۱۰/۳
۶	وکالت	۶	۳/۷	۷/۹
۷	اداری	۶	۳/۷	۲/۴
۸	انتظامی	۴	۲/۵	۲/۵
۹	تجاری	۳	۱/۸	۱/۶
۱۰	ارائه خدمات تعمیری	۳	۱/۸	۱/۶
۱۱	بهداشتی درمانی	۳	۱/۸	۰/۸
۱۲	هنری	۲	۱/۲	۰/۷
۱۳	ارائه خدمات شخصی	۱	۰/۶	۰/۷
۱۴	کارگری ساده	۱	۰/۶	۰/۸
۱۵	نامشخص	۴	۲/۵	—
	مجموع	۱۶۳	۱۰۰	۱۴۵

جدول شماره ۶ - شغل مورد علاقه افراد جویای کار

ردیف	شغل	تعداد	درصد	درصد با حذف نامشخص و مورد ندارد
۱	صنعتی	۲۳	۱۵/۸	۱۸/۲
۲	ارایه خدمات شخصی	۲۳	۱۵/۸	۱۸/۲
۳	کشاورزی	۲۲	۱۵/۲	۱۷/۵
۴	اداری	۲۱	۱۴/۵	۱۶/۷
۵	ارایه خدمات تعمیری	۱۳	۹/۰	۱۰/۳
۶	معلمی	۱۰	۶/۹	۷/۹
۷	ساختمانی	۳	۲/۰	۲/۴
۸	پزشکی	۲	۱/۴	۱/۶
۹	بهداشتی درمانی (غیر از پزشکی)	۲	۱/۴	۱/۶
۱۰	کارگری ساده	۲	۱/۴	۱/۶
۱۱	مهندسی	۱	۰/۷	۰/۸
۱۲	انتظامی	۱	۰/۷	۰/۸
۱۳	تجاری	۱	۰/۷	۰/۸
۱۴	صیادی	۱	۰/۷	۰/۸
۱۵	انبارداری	۱	۰/۷	۰/۸
۱۶	نامشخص	۱۹	۱۳/۱	—
	مجموع	۱۴۵	۱۰۰	۱۴۵

● این اطلاعات نشان می‌دهد که کمتر از ۲۰ درصد جوانان روستایی مایل به فعالیت در بخش کشاورزی هستند، دانش آموزان نسبت به سایر جوانان تمایل کمتری به این شغل دارند. بی‌تردید یکی از عوامل این نگرش، نظام آموزشی است که دانش آموزان روستایی را متناسب با نظام اقتصادی حاکم بر روستا جهت نمی‌دهد بلکه انتظارات شغلی آنها را به سمتی سوق می‌دهد که در نهایت مهاجرت را برمی‌گزینند

● انتخاب شغل به عوامل متعددی بستگی دارد که از آن جمله می‌توان استعدادها، ارزش‌ها، خصوصیات شخصی، اطلاع از موقعیتهای شغلی و نیز توجه به ترجیح‌های شغلی را نام برد.

در وضع موجود رخ ندهد و انتظارات شغلی دانش آموزان برآورده نشود، نسبت قابل توجهی از آنان برای یافتن مشاغل مورد نظر خویش به مناطق شهری مهاجرت کنند. پس می‌توانیم نتیجه بگیریم، دانش آموزان برای یافتن شغل با دو مانع ذهنی و عینی مواجه هستند. از سویی مانند: سایر جوانان با کمبود فرصتهای شغلی مواجه می‌باشند و از سوی دیگر به دلیل تحصیلات بالاتر، سطح توقعات آنها افزایش پیدا کرده است و تمایل به اغلب مشاغل موجود در روستا از جمله فعالیتهای کشاورزی، ساختمانی، کارگری و ... ندارند، در نتیجه تمایل بیشتری برای مهاجرت به شهر دارند.

■ نتیجه گیری

در مجموع جوانان روستایی مورد بررسی ما، گرایش بیشتری به اشتغال در بخش خدمات دارند و در مراتب بعدی (به ترتیب) بخش صنعت و کشاورزی را ترجیح می‌دهند. جوانان شاغل و جویای کار از بین فعالیتهای بخش خدمات، خدمات فنی و تعمیراتی و خدمات شخصی را بیشتر مورد توجه قرار می‌دهند. احتمالاً این استقبال نتیجه گسترش چنین فعالیتهایی در روستاها و بویژه روستاهای پرجمعیت و افزایش ارزش افزوده این مشاغل نسبت به سایر مشاغل می‌باشد. همچنین فعالیتهای اداری نیز مورد توجه این جوانان قرار دارد که نشان

همانطور که در آغاز بحث اشاره کردیم، مشارکت واقعی در توسعه وقتی تحقق پیدا می‌کند که آمال برنامه های توسعه با گرایشهای عمومی همسو باشد، گاهی برای ایجاد این هماهنگی لازم است گرایشها تغییر کند، نه اهداف تعیین شده برای برنامه های توسعه.

بنابراین باید برخی از نگرشهای شغلی جوانان را تغییر داد و لازمه این اقدام، تحول در ارزش مادی و ارزش اجتماعی مشاغل اصلی نظام اقتصادی روستا می‌باشد. به عبارت دیگر جلب توجه جوانان روستایی به مشاغل صنعتی و کشاورزی زمانی امکان پذیر است که ارزش مادی و اجتماعی این مشاغل همزمان افزایش یابد. این نه تنها مستلزم اقدامات اقتصادی، بلکه نیازمند برنامه های اجتماعی و فرهنگی به ویژه اصلاح نظام آموزشی است که اکثریت جوانان روستایی کم یا بیش مدتی از عمر خود را در آن سپری می‌کنند.

● منابع و مأخذ:

- ۱- گزارش طرح و بررسی وضعیت اشتغال جوانان روستایی، دفتر مطالعات و بررسیهای معاونت ترویج و مشارکتهای مردمی.
- ۲- هانری مندراس، ژرژ گورویچ، مبانی جامعه شناسی، ترجمه عبدالحسین نیک گهر، تهران، انتشارات امریکبر، چاپ پنجم، ۱۳۶۹، ص ۱۲۷
- ۳- شفیق آبادی، عبدالله، راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای و نظریه‌های انتخاب شغل، تهران، انتشارات رشد، چاپ پنجم، ۱۳۷۱، ص ۱۰۰-۹۸

می‌دهد، بخشی از جوانان هنوز برای اشتغال چشم به بخش دولتی دارند. اما دانش آموزان که هنوز به طور واقعی در جایگاه انتخاب شغل قرار نگرفته‌اند و بیشتر ایده‌ها و انتظارات شغلی خود را مطرح می‌کنند به خدماتی که نیاز به تحصیلات عالی دارند و از جمله خدمات آموزشی و نیز خدمات درمانی توجه بیشتری دارند، (۷/۵۴ درصد آنها آرزو دارند معلم یا پزشک شوند). این گرایشات شغلی قابلیت مناسبی برای برنامه های توسعه به شمار نمی‌رود، زیرا ظرفیت بخش خدمات محدود است و وابسته به ظرفیت بخشهای تولیدی اقتصاد، یعنی: صنعت و کشاورزی می‌باشد. فقط ۷/۱۰ درصد از دانش آموزان - در مقابل ۵/۱۷ درصد از افراد جویای کار و ۹/۱۸ درصد از پاسخگویان شاغل - تمایل به اشتغال در بخش کشاورزی دارند، این اطلاعات نشان می‌دهد که کمتر از ۲۰ درصد جوانان روستایی مایل به فعالیت در بخش کشاورزی هستند، دانش آموزان نسبت به سایر جوانان تمایل کمتری به این شغل دارند. بی‌تردید یکی از عوامل این نگرش، نظام آموزشی است که دانش آموزان روستایی را متناسب با نظام اقتصادی حاکم بر روستا جهت نمی‌دهد بلکه انتظارات شغلی آنها را به سمتی سوق می‌دهد که در نهایت مهاجرت را برمی‌گزینند و موجب بوجود آمدن مشکلات تازه‌ای برای خود و جامعه می‌گردند.